

### III. Kritik

Kritikken af Kampmann bør naturligvis ikke sættes ind overfor hans narcissisme. Som det også skulle være fremgået af det foregående, er denne ikke noget for ham enestående, men mer eller mindre *den* senkapitalistiske socialkarakter. Det ville derfor være absurd, både at kritisere ham for skavanker, der var mer eller mindre fælles for alle og kræve at han alene skulle kunne sætte sig ud over og forstå dem.

Men netop i og med deres almene karakter bliver det også klart at Kampmanns bemestring af sagerne, og de løsningsforsøg han opstiller og repræsenterer ikke er *nødvendige* konsekvenser af hans påviste narcissistiske beskadigelser. Bl.a. har det ungdomsoprør, som der flere gange er blevet hentydet til, vendt noget, som man godt kunne kalde en narcissistisk identifikation med andre undertrykte *udad i aktiv politisk kamp mod undertrykkelsen*; således forekommer den følgende beskrivelse af samme ungdomsoprør mig at pege på en forholden sig, der på én gang *har rod* i den samme socialkarakter, som den, der er på tapetet i Kampmanns skrivelser, og hvor den *praksis*, som kommer ud af det er væsensforskellig:

»Dets (det nye venstres ks.) styrke og dets svaghed er dets evne til *identifikation med de undertrykte*. - Styrke for så vidt som *universaliseringen af det egne selv* refleksivt lader fremmed lidelse erfares som ens egen, og svaghed i det omfang ens egne forestillinger om en bedre verden og om de kampmidler der skal til bliver projiceret ind i det fremmede. *Den individuelle situation er ikke mere defineret af 'fremtidsudsigter' hvad angår opadstignings- og pensionschancer - dens horisont berører selve det menneskelige samfunds fremtid*, den bevæger sig ind i dets historie, for at opspore færtten af den frie vilje og menneskenes magt over deres skæbne i denne, den omslutter ikke blot nationen eller Europa, men hele jorden. Ikke tilfældigt provokeredes den venstreorienterede samvittighed af krigen i den tredje verden før (den provokeredes af) proletariats udbytning.«

(cit. e. »Schwarze Protokolle« nr. 124, jan. 74. s. 1)

Hvad forfatteren til artiklen her benævner 'universaliseringen af det egne selv' er netop et resultat af den manglende evne til at skelne mellem sig selv og omverdenen, der i det foregående er blevet påvist som et produkt af narcissistiske beskadigelser, og det er - ligesom Brückner gjorde det i sine betragtninger om den ikke-socialiserede psyke - enormt vigtigt at fastholde at disse ikke *nødvendigvis* må slå ind som apati eller (som hos Kampmann) indfølelse, men passiv lidelse, men at netop *oplevelsen* af egen elendighed kan vendes udad i kamp mod det samfund, der ødelægger én.

Præcis, akkurat og lige netop *den* erkendelse er Kampmann *ikke* kommet til, og undersøgelsen af *hvorfor ikke*, må samtidig udgøre kritikken af ham. En gennemgang af hans holdning til ungdomsoprør og kvindebevægelse kan her danne udgangspunktet.

### *Ungdomsoprøret*

Bo's blaserte holdning til ungdomsoprøret er tidligere blevet fremhævet. Her skal mere bredt gennemgås, hvilke holdninger som *tilskrives* ungdomsoprørerne, og hvad *det* siger om fortællersubjektet.

I scenen med Britta tænker Bo:

»Hun troede selvfølgelig at fordi hun havde gået med i et par demonstrationer der endte foran den amerikanske ambassade havde hun gjort en aktiv indsats.« (FF s. 73) - det er næppe tilfældigt at det er *demonstrationer* (: situationer hvor man *fremviser* sig og sit 'engagement'), som Bo kommer i tanke om. Også fortsættelsen tyder på at det i lige så høj grad er hans problematiske forhold til sin egen ekshibitionisme/voyeurisme, der brænder på, som det er solidariteten med det vietnamesiske folk.

»De aktiviteter han selv havde deltaget i ville han tie med. *Hun ville bare tro han trak dem frem for at retfærdiggøre sig selv.* Desuden havde de jo noget med *teater* at gøre, selv om de var foregået *på gaden*. Teater var kunst og derfor i hendes øjne suspect.« (smst.)

Af alle former for politisk arbejde må gadeteater være et af dem, som yder ekshibitionistiske tendenser størst retfærdighed, men derudover er det oplagt at det ikke er vietnamkrigen, som er emne for samtalen fra Bos side. At han uproblematisk kan forene sit 'engagement' med at gå med 'stars-and-stripes-butterfly' understreger dette:

»Hans butterfly fik hende (Britta ks.) til at sige: 'Så *er* du altså tilhænger? Det troede vi faktisk ikke.'

'Den er popart. *En vittighed*. Andet bliver stars and stripes ikke brugt til længer ... Vel er jeg da ej tilhænger.« (smst.)

- Og endnu en dimension: gennem samtalen får læseren at vide, at Bo skam *har* deltaget aktivt i modstanden mod USAs imperialistiske krig i Vietnam, at han altså er mere politisk end ungdomsoprøreren Britta, som fanatisk skuer hunden på hårene, tror.

- Et andet portræt af ungdomsoprørere møder vi i form af en sensi-træningsgruppe med parforholdsproblemer:

Du er gift, ikke« sagde fyren. Erik nikkede. Det kunne åbenbart ses.

»Somme tider tror jeg sgu også at det var løsningen,« sagde fyren. »Det ville give Dorte mere ro.«

»Undskyld, men hvem var det Dorte ringede til?

»Ham hun har et barn med. De er bare kammerater nu.

Men mig vil hun altså heller ikke giftes med.«

»I er jo ikke så gamle.«

»Jeg er sgu da otteogtyve. Jeg har været gift før, mand. Jeg har en datter på

tolv - altså med en anden pige end jeg har været gift med.«

»Hvor er så hun?«

»Konen? Alene med de børn hun fik efter vi blev skilt, men hendes ven besøger hende tit.

»Er han far til børnene?«

»Nej, ham ser hun ikke mere.«

»Og jeres datter? Nej, jeg mener: din datter. Hvor er hun?«

»Hun blev bortadopteret lige efter fødslen. Ingen af os ved hvor hun er.«  
(FF. s. 130)

Da ordvekslingen i sammenhængen ikke har anden funktion end at belyse 'gruppen' må man her konstatere, at det er hvad Kampmann finder relevant at kolportere, da han lader én af de fem søskende, nemlig Erik, stifte bekendtskab med ungdomsoprørere. Når man tænker på hvordan den borgerlige kernefamilie socialiserer de individer, som vokser op dér, og når man ved hvilken kamp for at sætte menneskene (incl. børnene) som subjekter overfor og imod den samfundsmæssige tvang som lå (og ligger) bag forsøgene med kollektiver, anti-autoritær-opdragelse osv. så er denne form for fremstilling ca. den mindst konstruktive kritik, som kan udøves. At forfatterens holdning til den borgerlige kernefamilie ikke slet og ret er accepterende (mildt sagt) fremgår af romanen i øvrigt, men når den stilles sammen med, eller mod ovenstående gang fordomsfuld perfidi, bliver holdningen: vist er der da meget som trænger til at blive ændret, men den måde som ungdomsoprørerne griber det an på fører i det mindste ingen steder hen - samtidig med at denne 'måde' fortegnet fremstilles så enhver idiot kan se at forfatteren har ret.

Den samme pinlige (indeklemte aggressive) holdning kommer til orde i forholdet til lillebroderen, Rune. Om ham får vi at vide, at han er vild med kvinder, der kunne være hans mor, at han tripper, opgir sit job, og at det kollektiv, som han bor i syr på et stort tæppe, som de alle - også børnene - skal være med på. Derudover slår de om sig med 'arbejderklassen' 'systemet' osv., men hvad det politiske arbejde, som de siges at udføre går ud på rapporteres ikke. Tilbage står indtrykket, at de mener det er politisk at dyrke grøntsager selv og sy tæpper.

Endelig indeholder romanen endnu en ungdomsoprørsk skikkelse: VS'eren Jes, som er gift med Karen. Hans politiske engagement bliver udelukkende skildret i dets form af hans fravær fra, og mangel på kommunikation med Karen, således får vi serveret maj-68 i Paris som trusel mod hendes ægteskab, slet og ret.

Alt dette *kan* legitimeres udfra, at det 'var' sådan. Kampmann kan udmærket have en ungdomsoprørsk lillebror, der 'er' som Rune og kommer sammen med en som Britta, og han kan udmærket have hørt en samtale, som den Erik havde med sensi-fyren, ja, måske endda have den på bånd og være parat til at afspille den, hvis det skulle komme an på en prøve. Han kan muligvis også selv have oplevet følgende samtale med en taxa-chauffør, selvom det næppe er den slags

medlemmer, chaufførforbundet har flest af:

»Bo fortalte hvor han boede normalt.

Ja, der er flere chancer derovre,' lød kommentaren. 'Jeg ville også tage ud hvis jeg ikke var gift. Det hele går ad helvede til herhjemme. Selv om de konservative vinder valget får de sgu svært ved at rette lortet op. De *må* jo ikke! Det vi trænger til er nogle forretningsfolk der kan køre forretningen Danmark. Halvdelen af befolkningen nasser på de andre. Ingen gider bestille noget, og man kan sgu godt forstå dem, så meget som vi bliver plukket i skat.'

'I får jo noget for det. I Amerika kan det ruinere en familie hvis et af medlemmerne skal på hospitalet i længere tid.'

'Det er da en meget bedre ordening mand. Mere fair. Folk bliver næsten aldrig alvorligt syge. Tag nu mig. Jeg har ikke haft en sygedag i fem år. Hvad skal jeg så betale sygekasse for? Og skat til alt det hospitalsbyggeri? Folk bliver først rigtig syge når de skal til at tage billetten. Man kunne give dem en indsprøjtning og en pille. Frivilligt, naturligvis. Så slap vi for at betale milliarder om året ud af vinduet.'

At sige fyren imod ville kun styrke indtrykket af at hans passager var højere uddannet end han selv og derfor var én af de andre ... Tavshed var at foretrække, nok engang; men det burde være anderledes.«

- tænker den i grunden progressive Bo, som blot har et åh, så forstående blik for *hvor* svært det er at lave verden om.

Kampmann kan udmærket have hørt og oplevet alt det her, men *hvad er begrundelsen* for at trykke netop det? En henvisning til tildragelsernes fakticitet besvarer ikke det sidste spørgsmål.

Såvel det reaktionære medlem af arbejderklassen som de 'negative' ukonstruktive og rent udflippede medlemmer af ungdomsoprøret tjener til indramning af - først og fremmest - den narcissistiske Bo.

### *Kvinderne*

Kampmanns solidaritet - eller rettere indfølelse i kvindernes undertrykkelse fungerer også i forholdet til f.eks. Karen. Her bliver fremstillingen af hendes undertrykkelse som hjemmegående husmor bl.a. kørt i stilling mod hendes mands, Jes', politiske engagement. Problemstillingen med at kvinderne bliver sorteper, når de revolutionære mænd går på barrikaderne er ikke ny. Dele af kvindebevægelsen er blevet startet på den baggrund, med en blanding af berettigelse og uafklarethed, som ikke skal diskuteres nærmere her. Men Kampmanns hensigt er heller ikke at påvise de undertrykte kvinders problemer. Ligesom tilfældet er for ungdomsoprørets vedkommende, synes hans holdning også her at være den, at nok er det galt, og der er meget som trænger til at rettes, men de veje kvindeoprøret anviser, får i det mindste slet ikke fat om ondets rod. Romanens mest positive kvindeskikkelse, Marianne, er, som det vil være fremgået af den tidligere citerede samtale med Rune, husmor og *glad* for *det*, Karens problemer kan altså *ikke* omvendt skyldes

hendes fiksering til intimsfæren. De hjemmegående-husmor-neuroser, som ca. *udgør* beskrivelsen af hende, kommer til at svæve frit i luften, bliver til egenskaber ved hende, og ikke nogen som kan henføres til hendes situation. I stedet for den - i det mindste delvis rigtige logik - at det er fordi hun psykisk og fysisk er bundet til en hjemmegående husmorrolle, at hun er så ængstelig, uvidende, tilpasselig og (efterhånden) drikfældig, får vi implicit den - i det mindste helt forkerte - logik, at det er fordi hun er som hun er, at hun går hjemme og nusler om den stadig mere fraværende og tilsidst helt forsvundne mand. Leder man Kampmanns bøger igennem for alternativer - handlingsanvisninger - at stille overfor hans maste og udtrådte portrætter af undertrykte kvinder finder man ingen. Hvad man finder er derimod en kvindeskikkelse som Marianne, der i sin fuldkommenhed implicit og eksplicit - som i den citerede samtale med Rune om husarbejdets velsignelser - polemisk vendes mod det eksisterende kvindeoprør. Det bør imidlertid ikke undre, for forklaringen ligger snublende nær. At acceptere kvindebevægelsens forklaringer på kvindeundertrykkelsen (at altså f.eks. eksistenser som Karen var produkter af de sociale omstændigheder) ville samtidig være at opgive forestillingen om den kvindelige fuldkommenhed, som Marianne inkarnerer. Og denne fuldkommenhed er infantil og absolut, at opgive den ville være at opgive et stykke 'selv'. Dette vækker naturligvis angst, en angst som kreationer som Marianne kan ses som forsøget på at forvalte.

At det netop er de husmoderlige sysler, som hører til den traditionelle kvinderolle, og ikke f.eks. kvinders ret til at tjene deres egne penge, som Kampmann føler sig kaldet til at drage i felten for, at han altså mao. havner i en position, der vender sig *mod* kvindeoprøret, kan ikke henføres til hans krav til fuldkommenhed, slet og ret, men må søges i de *klassemæssige forestillinger* om fuldkommenhed, der ligger bag. Den lille Christians investeringer i kvindekvædet er blevet formgivet i et borgerligt miljø, og det er dettes normer, der ureflekteret sætter sig igennem.

Det samme kan på en lidt anden led siges om ungdomsoprøret.

Kampmann kan meget langt identificere sig med de undertrykte, men hans oplevelse af undertrykkelse og forestillinger om hvad det vil sige at lide, er præget i den borgerlige familie. Hans identifikation med undertrykkelsen går derfor først og fremmest på borgerfamiliens kvinder og børn og i sin solidaritet med dem, må han vende sig mod et ungdomsoprør, der ikke kan/vil/gider forstå borgerskabets problemer. *At han virkelig drager denne konsekvens viser det narcissistiske i hans identifikationer.* Således går det til at hans bøger fyldes op med *apologi for borgerskabets bekymringer i stilen:*

»Må jeg give dig et storebroderligt råd?«

»Hvis det kan hjælpe dig.«

»Slap af.«

»Hvad skulle det gøre godt for?«

»Dels ville du blive afslappet, hvilket er meget værd i sig selv; (!) dels ville du begynde at kunne ænse hvordan folk i virkeligheden er. *De er ikke opdelt i kun gode eller kun dårlige.*«

... »Når I blir afslappede og begynder at kunne udrette noget i stedet for bare at kritisere, tro så endelig ikke at I bliver bedre af den grund. Det tror i vist allerede nu at I er, bare fordi I gennemskuer folk som far. *Fri mig for dem der tror de er bedre end andre.*« (FF. s. 64-65).

- og mellem Rune og Marianne:

»Rune, alle disse begreber! Tror du din mor tænker på at hun går ind for et system?«

»Derfor støtter hun det alligevel.«

»Kan du slet ikke koncentrere dig om det hos dem som er værd at holde f?...

»Ser hun dem aldrig« (Britta og hendes forældre)

»Hendes far er rotarianer og medlem af Konservativ Vælgerforening«

»Var det et svar på mit spørgsmål? Javel. Og hvad er moren?«

»Ingenting«.

»Mener du virkelig der er kvalitativ forskel på folk som dine og Brittas forældre og sådan nogle som jer selv og Jeres venner?« (FF. s. 212-213)

- eller med aggressive udladninger mod ungdomsoprørere og arbejderklasserepræsentanter i stil med det ovenfor citerede. Budskabet, som det formuleres af Bo, ovenfor: at verden ikke er opdelt i kun gode og kun dårlige, sættes igennem ved at fremstille slette repræsentanter for arbejderklassen og dennes allierede og gode repræsentanter for den herskende klasse.

At problemet er stillet forkert op er oplagt. Det drejer sig ikke om gode og dårlige mennesker, men om at det kapitalistiske samfund er et klassesamfund, hvorfor enhver holdning er en politisk holdning for eller imod. Kampmanns klasseforsonende operationer kan ikke skjule dette.

At stille problemet om klasse modsætningen som et spørgsmål om hvorvidt folk fra borgerskabet er gode eller dårlige mennesker, er for Kampmanns vedkommende et udslag af hans narcissisme, som gør at han ikke kan bære den krænkelse, der ligger i ungdomsoprørets/arbejderklassens bortseen fra borgerskabets problemer. At stille problemet på den måde er imidlertid også borgerskabets traditionelle måde at forsvare sig på. Enhver kapitalist, der i disse tider afskediger folk, vil henvise til, at det skam heller ikke morer ham (: at det skam netop ikke er fordi han er et dårligt menneske), men at den økonomiske (kapitalistiske) nødvendighed tvinger ham.

At dette er fuldstændig korrekt tjener kun til at understrege 'god-dårlig-problematikkens' irrelevans for klassekampen.

Når Kampmann altså narcissistisk oplever og fremstiller sagerne i sådanne kategorier, forhindrer hans narcissisme ham i at reflektere sin klassebaggrund, hvorfor denne sætter sig uformidlet igennem. Hvad enten han vil eller ej, bliver hans bøger derved udtryk for et klassestandpunkt.

Bag den kontemplative kunstnerrolle, bag faktumsfetichismen, realismen, illusionsløsheden og afvisningen af de 'nemme' løsninger ligger der i sidste instans en stillingtagen for det bestående. Hvad der blev stillet åbent som problem i »Nærved og næsten«, problemet om den borgerlige livsform, ser

indtil videre ikke ud til at have ført til nogen indsigt i denne livsforms klassemæssige basis - med mindre de bebudede 'andre måder' skulle implicere *alternativet* til de indtil videre praktiserede: en socialistisk praksis for Bo og Marianne.

Indtil videre må man sige, at Christian Kampmann godt nok har et ganske skarpt blik for problemet om den borgerlige livsform, men at han - med en let omskrivning af de sorte panteres parole - selv er en del af det.

Juni 1975.  
Karen Syberg.

## Noter

1. Om den samfundsmæssige udvikling i Danmark siden II. Verdenskrig; sé indledningen til antologien, samt andre artikler heri.
2. »Vi elsker mere« (1970). »Nok til hele ugen« (1971)
3. *Regression* betegner en tilbagegående bevægelse i forhold til et allerede opnået trin i den psykiske udvikling. Formelt set betegner R. en overgang til udtryksformer og måder at forholde sig på, der set under kompleksitetens, differentieringens og struktureringens synsvinkel, befinder sig på et lavere trin. Tidsligt (i individets udviklingshistorie) betegner R. et tilbageskridt til allerede tilbagelagte trin i individets udviklingshistorie. Denne beskrives i faselæren (jf. denne art. ss. 28-32). R. fuldendes i en bagudgående bevægelse tilbage gennem disse tilbagelagte organisationstrin.
4. Information, tirsdag d. xx, 1972.
- 4a. Artiklen er oprindeligt skrevet til en antologi om nordisk prosa e. 1965. Den kommer i denne i forkortet udgave.
5. Udtrykket stammer fra Wolfgang Fritz Haug: »Kritik der Warenästhetik«.
6. Sé herom Peter Brückner: »Kapitalismens socialpsykologi« (Kbh. 1974) og Brückner/ Alfred Krovoza: »Staatsfeinde« (Berlin 1972)
7. Udtrykket er Klaus Horns: »Gruppendynamik und der 'subjektive Faktor'.« (Frankfurt 1971), men repræsenterer i øvrigt en almindelig psykoanalytisk/ psykologisk kategorisering, som slagordsagtigt kan siges at gå ud på at man forholder sig til omverdenen udfra en synsvinkel, hvor interessen er reduceret til hvad-den-kan-bruges-til.
8. Nedskruningen af følelser kan forstås som forsvar mod den blotte 'udlevering' på kapitalens præmisser. Den Anna Freudske kategori: 'Jeg-indskrænkning'.. afværger aktuelle ulystbetonede omverdensindtryk, som ville have haft genoplivning af fortidige ulystbetonede omverdensindtryk til følge... Jeg-indskrænkningen som metode til at afværge ulyst tilhører ligesom de forskellige former for fornægtelse ikke neurosepsykologien, men den normale jeg-udviklingsproces« (Anna Freud: »Das Ich und die Abwehrmechanismen« (1946) cit.e. »Gruppendynamik ...« (s.d.) s. 65 ff.)  
»Jeg-indskrænkning kan imidlertid ligesåvel kendetegne kollektive processer, som den individuelle tilbagetrækningsproces, den kan signalisere 'massernes psykologiske elendighed' (Freud), når den optræder epidemisk, som politisk apati og 'konsumisme'.« (Klaus Horn smst.)